

TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAK A SZOVJETHATALOM
50 ÉVÉNEK
MEGÜNNEPLÉSÉRE MOSZKVÁBAN

SEBESTYÉN Géza

1967. november 27-30. között a Lenin Könyvtár disztermében folyt le az az országos jellegű tudományos ülés, amelynek feladata a könyvtárügy és könyvtártudomány ötvenéves szovjet eredményeinek számbavétele volt. A résztvevők a legnagyobb könyvtárak képviselőiből, a könyvtárosképző főiskolák professzoraiból, a könyvkamarák vezetőiből tevődtek össze, tehát az együttes igen magasnívóju volt. Különleges színt adott neki - legalábbis a külföldi vendégek szemszögéből - az a tény, hogy a legkülönbözőbb köztársaságok kiküldöttei voltak jelen: gruzok, kirgizek, kazahok, turkmének, örmények stb.

A program 15 előadást foglalt magában. Ezek öt kérdéskör körül helyezkedtek el:

I. A szovjet könyvtártudomány, bibliográfia-elmélet és könyvtörténet eredményei. Előadások: a szovjet könyvtártudomány 50 éve (O. Sz. Csubarjan); A bibliográfia szovjet elméletének 50 éve (M. K. Arhipov); A szovjet könyvtártudomány 50 éve (A. A. Szidorov); A szovjet könyvtári-bibliográfiai osztályozás (O. P. Teszlenko).

II. A könyvtár és bibliográfia segítsége a dolgozók kommunista neveléséhez és a műveltségi színvonal emeléséhez. Előadások: A közművelődési könyvtár a szovjet lakosság könyvtári ellátásának rendszerében (E. A. Fenelonov); A szovjet olvasó (konkrét szociológiai kutatások néhány eredménye) (N. E. Dobrűnina); A szovjet ajánló bibliográfia (N. N. Szolov'eva).

III. A könyvtár és bibliográfia segítsége a gyermekek kommunista neveléséhez. Előadások: A gyermekkönyvtár és az olvasás iránítása a gyermekeknel (N. B. Medvedeva); A gyermekirodalom ajánló bibliográfiája (Z. Sz. Zsivova).

IV. A könyvtár és a bibliográfia segítése a tudomány és a termelés vonatkozásában. Előadások: Mik a szakemberek tájékoztatói igényei és mit jelentenek ezek az igények a könyvtári-bibliográfiai szolgáltatások fejlesztése szempontjából? (I. K. Kirpicseva); A szovjet állami bibliográfia 50 éve (P. A. Csuvikov); A könyvtár és a társadalomtudományok (V. I. Sunkov); A marxizmus-leninizmus klasszikusainak bibliográfiája (L. A. Levin); Az ipari termelés és a műszaki könyvtárak segítése (V. N. Orlov); A mezőgazdasági tudomány és termelés részére nyújtott könyvtári, bibliográfiai segítség (A. M. Bocserov).

V. A könyvtárügy szervezésének lenini terve és a szovjet könyvtárfejlesztés 50 éve a szovjet hatalom ideje alatt (A művelődési miniszter helyettesének beszámolója).

Az előadások széles áttekintést nyújtottak a fejlődés általános vonaláról, de a részletekről is. Mindazonáltal három nap alatt 15 - tényekkel, adatokkal zsúfolt - előadás végighallgatása elég fárasztóvá tette a konferenciát. A magyar könyvtárosok szempontjából különösen nagy érdeklődésre számíthatnak azok az előadások, amelyek az igénykutatás szovjet módszereiről és eredményeiről számoltak be. Ezek: N. E. Dobrűnina előadása a közművelődési könyvtárak olvasóival kapcsolatos igénykutatásokról és I. K. Kirpicseva előadása a tudósok, szakemberek igényeiről. (Mindkét előadás kivonatát az alábbiakban közöljük). A széleskörűen gyűjtött adatok feldolgozása máris számos meglepő eredményt hozott. Ilyen pl. Kirpicseva ismertetéséből, hogy az egyes szaktudományok könyvtári igényei tekintetében a közfelfogással szemben igen jelentős eltérések következtek be a Szovjetunióban. Míg régen a filológusokat jellemezte elsősorban a könyvtárlátogatás az utóbbi időkben a hatodik helyre szorultak le (az ismertetett 9 kategóriából csak 3 van mögöttük és 5 előttük). Ez egyrészt a természettudományok súlyának növekedéséből következik, másrészt abból a tényből, hogy itt sem lehet boldogulni az irodalom beható ismerete nélkül.

Magyarországról a Lenin Könyvtár meghívására dr. Sebestyén Géza, az Országos Széchényi Könyvtár h. főigazgatója vett részt az ülésen.

Az alábbiakban a beszámolóban jelzett két előadást a Konferenciára kiadott tézisek alapján ismertetjük.

I. K. Kirpicseva a szakemberek információigényével foglalkozott, különös tekintettel ezen igények könyvtári és bibliográfiai vetületeivel. Előadásának a vázlata ez volt:

1. Bevezetőben megállapította, hogy a kérdés különös hangsúlyt kapott a Párt 23. Kongresszusának határozatai és a Minisztertanács 1966. november

29-én kelt rendeletének megjelenése után, Mint ismeretes, mindkét említett fórum a műszaki tájékoztatás országos rendszerének létrehozásával kapcsolatos, fontos megállapításokat szögezett le.

A probléma közös kutatása teszi csak lehetővé, hogy tudományosan meg-alapozott ajánlásokat, majd intézkedéseket lehessen létrehozni a tudósok és szakemberek könyvtári, bibliográfiai ellátásával kapcsolatban az országos műszaki-tájékoztatási rendszer keretein belül.

2. A kutatás elsőrendű feladata az, hogy feltárják a különböző tudomány-területek tudósainak és szakembereinek információ-igényeit és szükségleteit. Az ilyen kutatás sajátos jellegzetességei:

- a) a könyvtártudomány és szociológia módszereinek és eljárásai-nak kombinált alkalmazása;
- b) az összegyűjtött tényanyag nagy részének gépi feldolgozása;
- c) a kapott mutatószámok többirányu ellenőrzése;

3. A kutató kollektiva összegyűjtött anyaga az alábbiakat reprezentálja:

- több mint 30 000, különböző szakterület tudósának és szakembe-renek információ igényeiről és szükségleteiről összegyűjtött áttekintő adatanyag;
- több mint 300 különböző típusu könyvtár bevonása a vizsgálatba;
- a teljes anyagból (mintavételként) 10 000 személy adatainak fel-dolgozása.

4. Az alábbi előzetes ténymegállapításokat lehet tenni:

- a) tisztázni kell a különböző típusu könyvtárak és tájékoztatási in-tézmények feladatait, szolgáltatásaik jellegét, a területi és szakágazati tájékozta-tási szervezetekben egyaránt;
- b) korrekciókat kell alkalmazni a különféle típusu könyvtárak gyűjtő-köri profiljában;
- c) tisztázni kell a könyvtárak tájékoztatási gyakorlatának leghatéko-nyabb formáit;
- d) tökéletesíteni kell a kurrens és retrospektív bibliográfiai szolgál-tásokat;
- e) szabatosan ki kell dolgozni a könyvtárosok és bibliográfusok képzésének és továbbképzésének rendszerét.

5. A kutatás néhány eddigi összegezésének gyakorlati alkalmazása. A tu-dományos tájékoztatási tevékenység tökéletesítése az egyes régiók könyvtárai-ban. Konkrét tényeken alapuló ajánlások különböző kiadók terveinek módosításá-ra.

N. E. Dobrűnina előadását az alábbi tézisekben foglalta össze:

1. A könyv, az olvasás széleskörű elterjedése a Szovjetunióban a Nagy Október egyik vívmánya. A Szovjetunióban az olvasás társadalmi jelleget öltött, mert a kommunizmust építő társadalomnak gyakorlati érdeke fűződik ahhoz, hogy minden polgára állandóan a szakkönyvhöz és az általános műveltséget nyújtó könyvhöz, mint egyéniségének sokoldalú fejlesztőjéhez forduljon.

Most, mikor a Párt olyan nagy jelentőséget tulajdonít a tudományos módsze-rek meghonosításának az ország gazdasági és kulturális életének minden terüle-tén, szükséges, hogy az ideológiai munkát is tudományos alapokra helyezzük és tanulmányozzuk a hozzá vezető utak hatásfokát.

E feladattal kapcsolatban meg kell vizsgálni a könyv szerepét társadalmunk-ban és az olvasói érdeklődés fajsúlyát, az egyén minden szellemi igényének vo-natkozásában. E kérdést mint egyik legfontosabb szociológiai problémát kell ke-zelnünk.

A társadalom különböző rétegeinek viszonya a könyvhöz nyomon kísérhe-tő a közélet különféle folyamataiban; ilyenek pl. a szellemi és fizikai munka

határainak elmosódása, a város és falu, valamint a különböző nemzeti kultúrák közötti különbség csökkenése, a nemzetköziség erősödése.

Az olvasói érdeklődés irányainak ismerete szükséges a gyakorlati embereknek, akiknek munkája az emberek neveléséhez, a könyv megalkotásához és létrehozásához, terjesztéséhez, vagy népszerűsítéséhez, valamilyen módon kapcsolódik.

A jövőben a könyvtártudomány és a bibliográfia alapvető problémáihoz nem szabad anélkül hozzányulni, hogy ne tanulmányoznánk elmélyedve az olvasók érdeklődési irányainak erővonalait, alakulását és fejlődését, az olvasápszichológia és a könyvhöz való kapcsolatok problémáit.

2. A Lenin Könyvtár Könyvtártudományi és Bibliográfiai Osztályán 1965-ben megkezdett "A szovjet olvasó" témájú kutató munkának a következő célkitűzései voltak:

a) elkészíteni a szovjet emberek "olvasási spektrumát", vagyis konkrét vizsgálati anyagban bemutatni a könyv elterjedési fokát a lakosság különböző rétegei között;

b) meghatározni, hogy az olvasók különböző csoportjai olvasási szokásainak tartalmára és tendenciáira milyen tényezők hatnak és e különféle tényezők milyen kölcsönhatásban vannak egymással;

c) tudományosan megalapozott összegezést készíteni a könyvtárak szerepéről az olvasói érdeklődés alakítása és fejlesztése terén és ajánlásokat összeállítani a könyvvel való munka vonatkozásában.

A kutatás időtartamát több évre és több szakaszra tervezték.

Az első szakaszban 33 megyéből, járásból és autonóm köztársaságból, valamint 8 szövetséges köztársaságból 168 könyvtár működött együtt a Lenin Könyvtár munkatársaival (a köztársaság és megyei könyvtáraktól egészen a falusi könyvtárakig).

Az alábbi rétegek olvasási szokásait vizsgálták;

1. Különböző kategóriájú munkások; 2. különféle szakmák mérnökei és technikusai; 3. kolhozparasztok és szovhoz munkások. 4. mezőgazdasági szakemberek, a mezőgazdasági termelés vezetői; 5. a középiskolások felsőtagozatos diákjai; 6. műszaki természettudományi és humán szakos felsőiskolai hallgatók; 7. a középiskolák felső osztályaiban nyelv és természettudományi szakokat előadó tanítók.

2. Az olvasáselemzés régebbi és modern tapasztalatait szemelőit tartva dolgozták ki a kutatás egységes módszerét, összekapcsolva a szociológiai vizsgálatok módszereivel. (Ilyenek a kérdéses módszer - kérdőívek és interjúk útján - és az összegyűjtött tény és adatanyag kiértékelésének ott kialakult módszereit).

3. A kutatás első szakaszának következtetéseit három csoportba osztották:

Az első csoport a közvetlenül vizsgált olvasói kategóriák olvasásának tartalmi kérdéseivel és e tartalmat meghatározó tényezőkkel foglalkozik.

A másodikban olyan következtetéseket gyűjtöttek össze, melyek az olvasás irányítását végző intézményeket érintik.

A következtetések harmadik csoportja az olvasáselemzés kapcsán alkalmazott módszerek értékelését foglalja össze; jelentős különösen a kutatási program következő szakaszai szempontjából.

A kutatás eredményei megerősítették azt, hogy a szovjet emberek olvasási érdeklődésének alapvonásait az elmúlt ötven év által kialakított életforma határozza meg.

Az olvasási összkép visszatükrözi a szovjet ember sokoldalú fejlődését, alkotó viszonyát a munkához, az időszerűség, a belpolitika és a nemzetközi problémák iránti változatos érdeklődést. A különféle olvasói csoportokra egyaránt jellemző a tudomány, a műszaki problémák és a művészet iránti érdeklődés. Tulnyomó többségük szépirodalmat, elsősorban a kortárs-irodalmat olvassa; ez esz-

tétikai emocionális forrásul, szinte "az élet tankönyveként" szolgál számukra. Egyre több embernél észlelhető az a jelenség, is, hogy olvasmány-anyaguk előterébe kerülnek a folyóiratok és hírlapok, ezek az aktív és sokoldalú információszerezés forrásai.

Az olvasásra ható és azt alakító számos - egyedi vagy csoportos úton befogadott- tényező közül vezető helyet foglal el az olvasó által végzett termelőmunka tartalma és az olvasó képzettségi foka.

4. A különféle csoportok olvasási spektrumának elemzése - feltárva azokat az egymással összefüggő tényezőket, melyek meghatározzák az olvasási érdeklődés tartamát és irányait - alkalmas arra, hogy néhány ajánlást lehessen tenni az olvasás irányítására vonatkozóan.

Az olvasás-irányítás országos jelentőségű problémája messze túl mutat a könyvtárak hatókörén.

A kutatás első szakaszában az olvasás-irányítás teljes kérdésköréből csak azokat a problémákat vizsgálták meg, melyek a könyvkiadók, az ajánló bibliográfiai központok és a könyvtárak munkáját és feladatait érintik. Ezek az intézmények a szovjet ember olvasási körének közvetlen alakítói.

A különböző megvizsgált olvasói kategóriák olvasmányainak tartalmát összevetve a hírlap-, folyóirat-, és könyvterméssel, megállapítható, hogy a kiadónak az általuk publikált irodalom jelentős tematikus hiányosságaira kell felfigyelniük; a többi között biztosítani kell az olvasóknak a megfelelő szakirodalmat. Az olvasók képzettségi fokának szerepe az olvasás terén arra kell ösztönözze a kiadókat, hogy a könyvek kiadása előtt alaposan tanulmányozzák és mérlegezzék: milyen olvasói rétegnek szánják azokat.

Számos megoldatlan problémát vetett fel a kutatás összegezése az ajánló bibliográfiák felhasználása terén is. E téren hangsúlyt kapott a napilapok és folyóiratok szerepe.

A különböző olvasói csoportok olvasási szokásainak jellemző sajátosságait elemezve, az a következtetés vonható le, hogy az ajánló segédletek milyenségét is lényegesen meg kell változtatni. Minden tudományág vagy speciális témakör ajánló bibliográfiájának szerkesztésénél az olvasás körét koncentrikusan kell kialakítani; ez azt jelenti, hogy az olvasót az egyszerű ismeretanyag irányából kell az összetettez elvezetni, a témával való általános ismerkedés után kell a részletek tanulmányozására irányítani figyelmét.

Az olvasói érdeklődés vizsgálata - akár csoportos, vagy egyedi terület felől is közelítjük meg - utat mutatnak a könyvtárak olvasás-irányítási munkájának. Különös hangsúlyt kap e tekintetben az irodalommal való komplex munka; a különböző kiadvány-típusok (könyv, folyóirat stb.) egybehangolt felhasználása.

A csoportos és egyedi érdeklődés vizsgálatai arra is felhívják a figyelmet, hogy az olvasóknak a mai könyvtári gyakorlatban alkalmazott foglalkozás és kor szerinti csoportosítását, kategorizálását tovább kell finomítani. Tekintetbe kell venni az egyes olvasók esetében munkájuk tartalmához való kapcsolatukat, tanulmányi vonatkozásaikat, életformájukat és termelő munkájuk jellegét.

A könyvtárakban az olvasóval való egyedi foglalkozás alapvető feladata az, hogy a szakmai, illetve tanulmányi jellegű olvasmányai és az önképzést szolgáló irodalom között meg legyen a megfelelő részarányosság. E téren a könyvtárakban még csak a munka szerény kezdetei tapasztalhatók.

A kutatás vonatkozó anyagainak elemzése azt mutatja, hogy az olvasó egyéni olvasási körének kialakítása terén végzendő könyvtárosi tevékenységnek arra kell irányulnia, hogy növelje a szovjet emberek önállóságát és állampolgári érettségét.

5. A "Szovjet olvasó" kutatási témában résztvevő könyvtárosok gyakorlatot szereztek saját munkájuk, valamint az olvasói igények mélyebb elemzéséhez is és felfedezték az állomány gyarapítása, feltárása terén meglévő hiányosságokat.

A kutatás során kialakított módszerek - bizonyos mérvű módosítással - fel-

használhatók a közművelődési könyvtárak mindennapi gyakorlatában.

6. A kutatási munka első szakasza pusztán csak azt tette lehetővé, hogy bánni tudjunk az olvasás sajátos jellegének problémáival. Szükséges a továbbiakban vizsgálat tárgyává tenni az irodalom különféle típusai iránt megnyilvánuló sajátosságokat, az olvasás pszichológia kérdéseit és szükséges hatásvizsgálatok végzése. A felsorolt kérdések kutatásának eddigi mellőzése azt eredményezte, hogy pillanatnyilag az olvasás-irányítás módszereinek tökéletesítése kétsedelmet szenved. E feladatok azonban pszichológusok, pedagógusok és könyvtárosok közös erőfeszítéseivel oldhatók meg.

A SZOCIALISTA NEMZETI KÖNYVTÁRAK IGAZGATÓI KONFERENCIÁJA (Moszkva, 1967. december 1-2.)

A szocialista nemzeti könyvtárak vezetőinek rendszeres találkozájára a lengyel Biblioteka Narodowa tett javaslatot s az első összejövetelre Varsóban került sor 1967. júniusában. Ezen a konferencián a nemzeti könyvtárak együttműködésének általános problémáiról, majd a kiadványcsere, személycsere, kiállításcsere részletkérdéseiről, az állományvédelemről, a nemzeti könyvtárak munkaszervezetéről volt szó. A konferencia végén a Lenin Könyvtár igazgatója, Kondokov elvtárs meghívta az együttest, hogy a második értekezletet a Szovjetunióban tartsák. A moszkvai igazgatói konferenciára az előbb ismertetett jubileumi ülészakchoz kapcsolódva került sor. Résztvettek rajta a Lenin Könyvtár vezetőin kívül Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország, Mongólia és a Német Demokratikus Köztársaság képviselői. (A magyar résztvevő Dr. Sebastyén Géza volt.)

A konferencia két kérdést tárgyalt meg:

1. A nemzetközi kiadványcsere megjavításának lehetőségei a szocialista nemzeti könyvtárakban.

2. A nemzeti könyvtár szerepe az országos tudományos és műszaki információs rendszerben.

Az első téma már a varsói konferencián is szerepelt, ott a vele kapcsolatos alapproblémák részletes megvilágítást nyertek. Így most aránylag rövidebb eszmecsere után lehetővé vált az ajánlások megfogalmazása és elfogadása. Örömmel lehet üdvözölni, hogy egyöntetű követelmény a csere minőségi javítása, ugyanakkor intenzitásának, gyorsaságának fokozása is. Az utóbbi érdekében állást foglalt a konferencia a telex-kapcsolat megteremtése mellett.

A második témát a szovjet képviselők terjesztették elő, a referátumot O. Sz. Csubarjan, a Lenin Könyvtár h. igazgatója tartotta.

A szovjet előzmények a Szovjetunió Minisztertanácsának 1966. nov. 29-i, 916. sz. rendeletéig mennek vissza ("A tudományos műszaki tájékoztatás országos rendszeréről"). Ehhez kapcsolódva a Szovjetunió Művelődésügyi Minisztériumának kollégiuma 1967. szept. 8-án határozatot hozott a végrehajtás módjairól: